

Kultur- og debattredaktør Hilde Sandvik
debatt@bt.no – telefon 55 21 46 08 (10.00-11.30)
Redaksjon: Ingvild Sæterstøl, Egil Horne Mikkelsen og Aslaug Eide.

Kvalheims kamp

I ONSDAGSUTGÅVA av BT held Olav Kvalheim fram sin kamp mot FNs sitt klimapanel og mot reduksjonar i energibruken. Denne gongen har han funne ut at den underliggjande drivkrafta bak auken i CO₂-utsleppa er folketalsauken i den fattige delen av verda. Dette grunnjev han med ein nesten perfekt samanheng mellom CO₂-innhaldet i atmosfæren og folketallet utanfor Europa og Nord-Amerika. Dette er feil bruk av statistikk. Dei rike landa i verda, med berre 1/5 av jordas innbyggjarar, har stått for 4/5 av utsleppa av drivhusgassar og står framleis for halvparten. Det er med andre ord forbruket i den rike del av verda, og ikkje primærbehov i den fattige delen som har ført til – og framleis fører til – CO₂ auke i atmosfæren.

KVALHEIM ARGUMENTERER vidare med at den globale temperaturen ikkje har stige dei siste ti åra, og at dette syner at klimamodellane og FN sitt klimapanel tar feil. Han unnlet her å opplyse lesarane om at det er mange andre faktorar enn drivhusgassar som påverkar den globale middeltemperaturen, og at dette er utførlig diskutert og handsama av FN sitt klimapanel. Dei naturlege (ikkje menneskeskapte) variasjonane i klima fører til at temperaturen i enkelte periodar stiger svært raskt, mens det i andre periodar kan vera ei utflating eller til og med ein reduksjon.

I DEI SISTE ti åra har det vore lange periodar med låge havtemperaturar i tropane (naturlig klimavariasjon i Stillehavet, såkalla La Niña-situasjonar), og det har vore ein lang periode med låg innstråling frå sola. Likevel har dette tiåret vore det klart varmaste som er målt på kloden. Den einaste vitenskaplege truverdige forklaringa er at dette skuldast dei høge konsentrasjonane av drivhusgassar i atmosfæren. Alle andre forklaringar er tufta på fantasi eller ønsketenking, og ikkje vitenskap.

TOR FUREVIK, GEOFYSSK INSTITUTT OG SENTER FOR KLIMADYNAMIKK VED BJERKNESSENTERET, UiB

Mat til besvær

Det verste eg veit er når fabrikkar ikkje skriv skikkeleg på kva som er i mat. Eg er allergisk mot soya og mjølk (både protein og laktose).

Då er det veldig dumt at dei ikkje tar hensyn til det når dei skriv kva som er inni produktet. Eksempel: På pakken står det kanskje vegetabilsk olje/fett: Kordan kan eg vite at det ikkje er soya? Eg blir veldig sur og sint når eg får i meg noko eg ikkje toler.

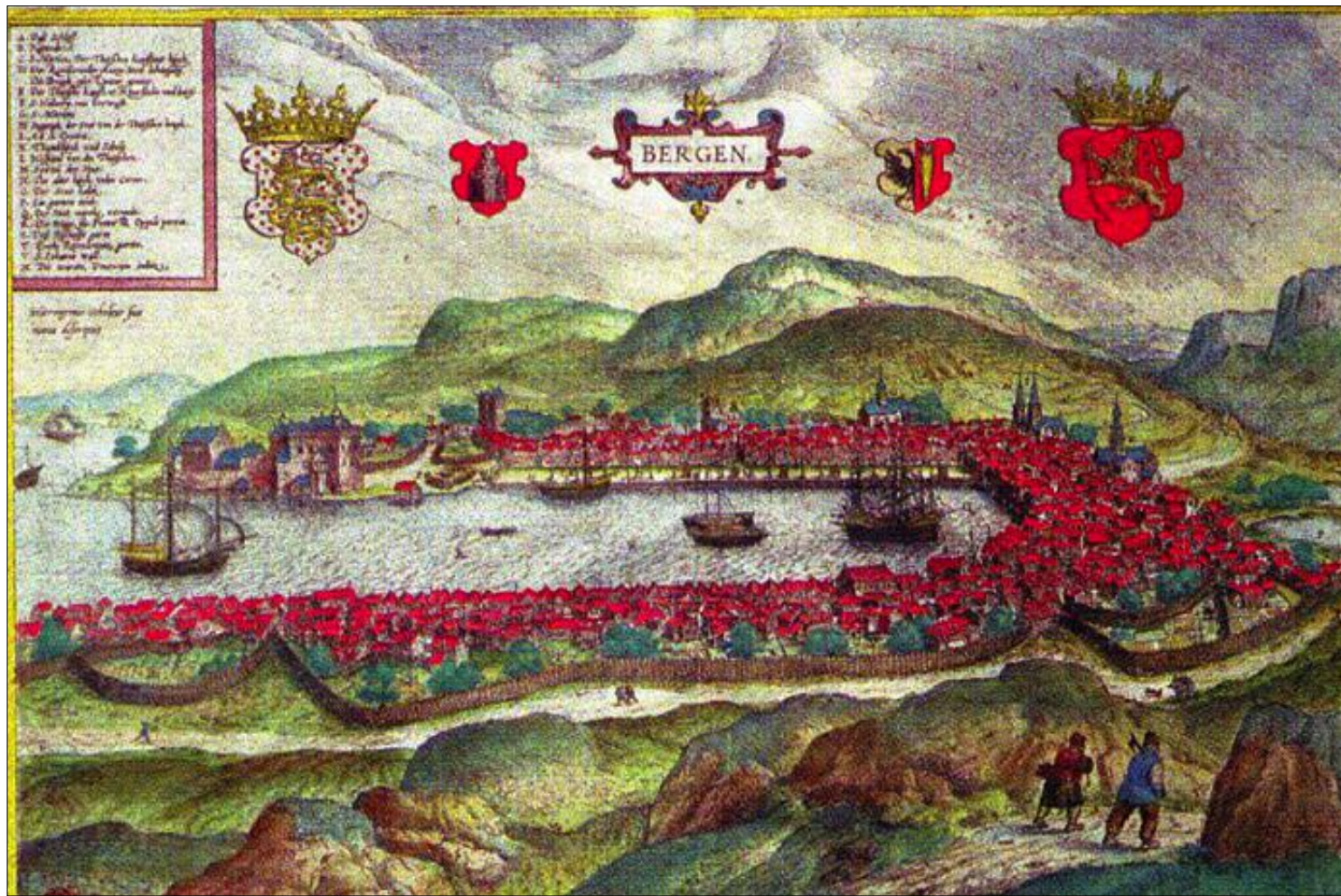
Eg får: vondt i hovudet, begynner å spy, får ikkje konsentrert meg om timen på skulen, eg blir irritert, sint og sur, får vondt i magen osv!

Kvifor bruke mjølkprotein og soya i all mogleg mat? Det er jo andre ting fabrikkar kan bruke i staden for. Soyaolje kan kanskje erstattast med solsikke/rapsole. Vanleg mjølk kan kanskje erstattast med ris/havremjølk eller vatn.

RUNAR PAULSEN, 11 ÅR

BT brakte nylig ny informasjon om bøkeskogen på Seim i Lindås. Forskerne Tor Myking og Geir A. Ertsland antar at den er fra Danmark, heller enn fra Larvik. Professor emeritus i botanikk, Dagfinn Moe, forteller mer om bøk.

Historien om et bøketre

BERGENSK BØKETRE: Scholeus-sticket fra ca 1580. Den eldste illustrasjonen hvor Pratebommen (bøketreet) finnes, plassert ytterst til venstre for Håkonshallen.

BØK

Dagfinn Moe, prof. emer. i botanikk UiB

AT OGSÅ LARVIK-TRÆRNE kan ha samme opprinnelse, resulterer selvsagt i flere spørsmål, men det får en komme tilbake til. Tidligere professor Knut Fægri hadde nok satt pris på de nye resultatene.

Artikkelen kunne ha nevnt at den kanskje eldste opplysning om bøkeskogen på Seim ble fanget opp av klokker Niels Knag Jæger til Korskirken (ref. Jægermyren). Han skrev i 1778 en interessant liten bok om treslag, blant annet hvor han forteller om sitt første bekjentskap til treet platanlønn, som han innførte i 1760 og som trives svært godt på Vestlandet. I sin tid ble det sett på som et attraktivt tre i hager og parker, og nyttet i en av alleene på Stend.

MEN HAN OMTALER også bøk, hvor han sier «I Bergens Stift veed jeg ikke det voxer, uden paa Osterøen, et Par Miile Nordost fra Byen, hvoraf Stykker, ligesom af Greene eller Krat, undertiden blant Brændevedden indføres. Paa Fæstningen staaer et meget stort, som maa have en Alder af flere Aar-Hundrede, eftersom gamle Krøniker, og vor Holbergs Beskrivelse over Bergen, tale derom, som et udmærket gammelt Træe, men nu af Elde, Aar efter Aar, forfalder». At han bommer litt med stedsangivelsen, skyldes nok at opplysningene

ikke var førstehånds, men skrøpelig har nok treet vært.

MEN SÅ TIL GRUNNEN til mitt bidrag: Forholdene på Bergenhus og bøketre som stod der, trenger en korreksjon for at fremtiden ikke skal gå rundt og bære på feile opplysninger. I Scholeus-sticket fra ca 1580 sees et tre sentralt og frittstående plassert litt til venstre for selve Håkonshallen. I artikkelen «Hagene på Holmen og Bergenhus: Hortus regiae et militaris» finner vi at salig Edvard Edvardsen i sitt arbeid fra 1694 kommer med følgende opplysninger: «For et Snees Aar stod paa den yderste Ende af denne Comun ved Aar 1640 minder meer it Træ kaltis Pratebom, oc af de Tydske udi Leppen blef holdet ved lige med Sæde oc Bænck omkring af Weegsteen (klebersten)». Begrepet «Pratken» eller «Pratebom» (bom=baum på tysk) hørte med i det bergenske kulturliv, og slike trær fantes på Sandvikstorget samt ett på Klosteret.

I DAG KAN VI kanskje kalle dem offisielle tuntrær, hvor slike finnes. Her satt kanskje et utvalg av borgerne i byen og diskuterte aktuelle saker som angikk byen og befolkningen. Og på Holmen stod kanskje det mest kjente av disse trærne, men boken kom fra Seim vet vi ikke noe om, men det er avgjort en nærliggende tanke.

Treet på Scholeus-sticket fra ca 1580 er nok det samme som Edvardsen nevner, men han sier

fakta

Scholeus

■ Hieronymus Scholeus var en prospektmaler som har tegnet Scholeussticket som er datert til ca. 1580.

■ Kobbersticket er det eldste kjente bevarte bilde av Bergen.

«stod paa den yderste Ende af denne Comun». Altså eksisterte ikke dette treet i 1694. Når dette treet på sticket ble plantet ute på Bergenhus, vet vi ingen ting om. Kanskje har det vært flere trær som har etterfulgt hverandre, som «Pratebom», gjennom hele Hansa-tiden.

MEN EDVARDESEN skriver mer, og omtaler fra sin samtid, omkring 1680, et eksisterende bøketre, nemlig følgende: «... oc Bullen er nogle Aalder tyck omkring, oc dens Græner gifuer en wiid Skygge omkring sig...» Dette er et nytt tre, og om en legger Edvardsens tidsangivelse til grunn, kan dette treet vært plantet en gang i tiden 1660 – 1670. Treet finnes avmerket på mange kart

og stikk i tiden 1680 til 1740 og omtales av Jens Jacob Mogensen i 1746, og som nevnt av klokker Jæger i 1778. Et notat av G. v. Erpecom, forteller imidlertid om treet endelikt den 28. desember i 1778 etter et kraftig uvær, men skrøpelig var det blitt. Om dette treet er det samme som vi kan anta ble plantet i 1660 – 1670, hadde treet fått en alder på 100 – 120 år.

MEN EN PRATEBOM eller tuntre skulle det være ute på Bergenhus, og på et av de mange bergensstikkene som ble laget av Johan Fredrik Leonard Dreier, «Bergenhus», datert 1821, finner vi et enslig tre plassert omtrent der hvor det eldste treet kan ha stått. Treet virker ikke så stort på sticket, og når det ble plantet, vet vi foreløpig lite om. Om man studerer de mange stikk og kart en har, oppdager en at plasseringene ikke er like, men de er alltid til stede. Og som BT-artikkelen nevner, forsvinner dette siste treet av syne i fotografier av K. Knudsen mot slutten av 1800-tallet.

OM BØKETRÆR kan bli gamle, kanskje svært gamle, er de sårbare med sine store løvkroner om uværet setter inn, og rotfestet kan ofte være utsatt for råte. De eldste bøketrærne jeg har undersøkt har en alder på borti-mot 200 år.

Pratebomen på Bergenhus har en lang tradisjon, og denne er nok i varetatt gjennom tidene av flere trær som har erstattet hverandre.